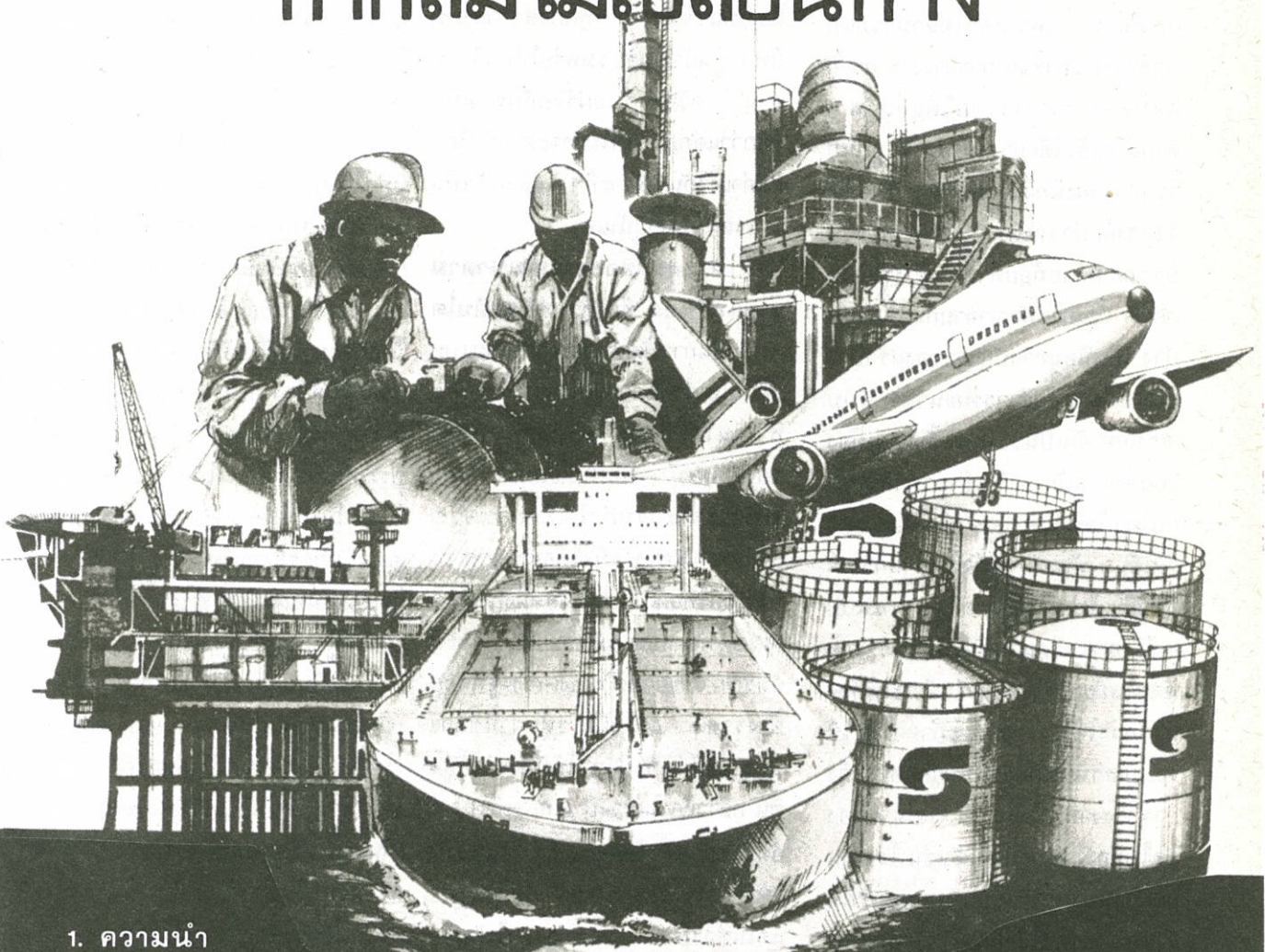

ประกอบ ทองมา*

หากลมไม่เปลี่ยนทาง

1. ความน่า

เ ป็นเวลาเกือบสามทศวรรษแล้ว นับตั้งแต่ พ.ศ. 2504 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นปีที่ประเทศเริ่มวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจเป็นครั้งแรก รัฐได้ปูพื้นฐาน (Infrastructures) ทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม เพื่อนำประเทศไปสู่ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และหวังว่าเมื่อประสบ

ความสำเร็จแล้ว จะสามารถแก้ปัญหาการว่างงาน ลดช่องว่างระหว่างรายได้ และขจัดปัญหาความยากจนให้หมดไปในที่สุด

แต่ถึงแม้ว่าบัดนี้เราจะได้มีแผนพัฒนาฯ ติดต่อกันเรื่อยมาถึงห้าแผน

และกำลังขึ้นแผนที่หกแล้วก็ตาม ปัญหาการว่างงานก็ยังมียู่ ความแตกต่างระหว่างรายได้ก็ยังมิได้ลดลง ยิ่งความยากจนเล่าก็มีได้หายไปไหน หาดูได้ทั้งในชนบทและในเมือง หากเป็นเช่นนี้ เราต้องมีแผนพัฒนาฯ แผนที่เจ็ด แผนที่แปด แผนที่เก้าและแผนที่สิบ เรื่อยไป ไม่มีที่สิ้นสุดกระนั้นหรือ?

* อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

2. เสี่ยงวิพากษ์ผลของการพัฒนา

การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมที่ผ่านมา ค่าที่ไม่ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมเท่าที่ควร เพราะยังไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจน การว่างงาน ความแตกต่างระหว่างรายได้และอื่น ๆ ดังกล่าวแล้วได้อย่างแท้จริง จึงถูกนักวิชาการและนักวิจารณ์สังคม วิพากษ์วิจารณ์อย่างหนัก บางคนถึงกับประณามด้วยถ้อยคำค่อนข้างรุนแรง เช่นว่า เป็นการพัฒนาตามกันฝรั่งมังค่าบ้าง เป็นนิคมทางปัญญาของฝรั่งบ้าง เนื่องเพราะเป็นการพัฒนาตามแบบเสรีนิยม อันเป็นระบบที่เข้ามาสู่เมืองไทยตั้งแต่สมัยเบาริงเข้ามาทำสัญญากับไทย ในปี ค.ศ. 1855 หรือ พ.ศ. 2398 เป็นต้นมานั้นเอง แต่บัดนี้สถานการณ์ได้เปลี่ยนไป จริงอยู่การพัฒนาตามแบบเสรีนิยมดูเหมือนจะให้คุณแก่ประเทศพัฒนาสมัยหนึ่ง แต่สมัยนี้กลับจะให้โทษมากกว่าให้คุณ เพราะถ้าหากยังใช้ระบบเสรีนิยมเต็มรูปแบบย่อมหมายถึงการว่างงาน เนื่องจากโรงงานจะต้องปิดไปที่ละโรงสองโรง ดังเช่น โรงงานทอผ้าในอังกฤษหรือชาวนาอเมริกกันอาจจะขายข้าวไม่ออก ถ้าหากอเมริกาไม่หาทางคุ้มครองชาวนาของตนด้วย Farm Acts หรือ Trade Bills หรือใช้นโยบายต่างประเทศเข้าช่วย เพราะว่าราคาข้าวอเมริกันจะสูงเกินกว่าจะแข่งกับข้าวไทยได้

อย่างไรก็ดี นักวิจารณ์สังคมเหล่านี้ก็ยังมีแง่ใจเสนอให้พัฒนาตามแบบเกาหลีหรือญี่ปุ่นอีกด้วย เพราะเห็นว่าเป็นประเทศที่มีความก้าวหน้า

ทางเศรษฐกิจรวดเร็วมากนับตั้งแต่หลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา เรียกว่า จะให้ตามกันญี่ปุ่นบ้างบ้างนั้นเถอะ เพราะระยะนี้ญี่ปุ่นดูเหมือนจะใกล้ชิดกับคนไทยมากกว่าฝรั่ง ไม่ว่าจะมองในแง่ของการให้ทุนก่อสร้างสนามกีฬา ศูนย์วัฒนธรรมหรือให้ทุนวิจัยก็ตาม ตรงกันข้ามฝรั่งกลับห่างเหินไปกว่าแต่ก่อน แต่ไม่ว่าจะตามกันใครก็มีค่าเท่ากัน เพราะสัก ๑ แล้วก็ยังเป็นแบบเสรีนิยมอยู่นั่นเอง

2.1 ผลดีของการพัฒนาตามแบบเสรีนิยม คือ การเจริญเติบโต

อันการพัฒนาเศรษฐกิจตามแบบเสรีนิยม ค่าที่มีความเชื่อว่า “มนุษย์จะทำงานได้ดีที่สุดหากเขาได้ทำเพื่อตัวของเขาเอง” จึงเป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่าจะสามารถก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็ว ประเทศไทยก็เป็นประเทศหนึ่งที่พัฒนาเศรษฐกิจตามแบบเสรีนิยม และมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจอยู่ข้างรวดเร็ว แม้จะมีการผันผวนขึ้นลงบ้าง แต่ก็นับว่ามีแนวโน้มในทางที่สูงขึ้น กล่าวคือ ในช่วงปี พ.ศ. 2503-2508 อัตราขยายตัวร้อยละ 7.5 ในช่วงปี 2508-2513 อัตราขยายตัวร้อยละ 8.5 แต่ในช่วงปี 2513-2520 ลดลงไปเหลือร้อยละ 6.8 หรือถ้าจะพิจารณาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นมา ก็พบว่าในปี พ.ศ. 2529 อัตราขยายตัวร้อยละ 3.3 ปี พ.ศ. 2530 เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 5.6 และในปี พ.ศ. 2531 คาดว่าจะขยายตัวต่อไปอีกถึงร้อยละ 7.5 หรือ ร้อยละ 8 ดังนี้ เป็นต้น จนอาจเรียกได้ว่าในปี พ.ศ. 2531 นี้เป็นปีทองของเศรษฐกิจไทยก็ว่าได้

อันการขยายตัวทางเศรษฐกิจของไทยในอัตราค่อนข้างสูงนั้น นอกจากจะพัฒนาตามแบบเสรีนิยมของฝรั่งแล้วปัจจัยสำคัญคือ ประเทศไทยมีทรัพยากรธรรมชาติอันอุดมสมบูรณ์ แรงงานก็ราคาถูกจนฝรั่งเองยังสงสัยว่ากรรมกรไทยมีชีวิตอยู่กันได้อย่างไร เพราะเสื้อผ้าที่รับจากไทยไปขายต่างประเทศนั้นสามตัวทิ้งเสีย สองตัวก็ยังมีกำไร กล่าวโดยเปรียบเทียบค่าแรงของเราต่ำกว่าของฮ่องกงประมาณ 5-6 เท่า และต่ำกว่าของญี่ปุ่นถึง 10 เท่า ยิ่งนโยบายส่งเสริมการลงทุนของไทยด้วยการให้สิทธิพิเศษต่าง ๆ ตลอดจนจูงเงินลงทุนสร้าง Infrastructures ไว้ให้อีกมหาศาล จึงย่อมจะดึงดูดชาวต่างประเทศเข้ามาลงทุนได้มาก ดังจะเห็นได้ว่า ในปี พ.ศ. 2528 มีผู้ขอรับการส่งเสริมการลงทุนถึง 325 โครงการ คิดเป็นเงินหกหมื่นล้านบาท ปี พ.ศ. 2529 มีผู้ขอรับการส่งเสริม 431 โครงการ คิดเป็นเงินประมาณหกหมื่นล้านบาทเช่นกัน แต่ในปี พ.ศ. 2530 มีผู้ขอรับการส่งเสริมมากเป็นพิเศษคือ 1060 โครงการ คิดเป็นเงินลงทุนถึงสองแสนล้านบาท หรือหากจะพิจารณาจากดัชนีการลงทุนในช่วงสามปีที่ผ่านมา ก็จะพบว่า ได้เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด เหล่านี้จึงเป็นเครื่องยืนยันถึงการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของไทยได้อย่างดี

2.2 จุดอ่อนคือ เจริญเติบโตเพื่อใคร?

การพัฒนาตามแบบเสรีนิยม Adam Smith ถือว่าเป็นวิธีที่ดีที่สุด เพราะไม่จำเป็นต้องอาศัยกำลังภายนอกหรือละเมิดสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลก็สามารถบันดาลความสุขให้แก่

ประชาชนโดยส่วนรวมได้ Smith ได้กล่าวสนับสนุนความคิดของตนไว้ตอนหนึ่งว่า

“โดยการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตน บ่อยครั้งมนุษย์สามารถยังประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมได้ดีกว่าที่คิด ข้าพเจ้า (Smith) ยังไม่เคยรู้จักใครที่สามารถดำเนินธุรกิจเพื่อประโยชน์ของสังคมได้ดีกว่านี้มาก่อน”

แต่ Smith ดูเหมือนจะมองโลกในแง่ดีเกินไป เพราะคิดว่าเมื่อให้เสรีภาพในการประกอบกิจกรรมทางเศรษฐกิจแก่เอกบุคลลจนร่ำรวยแล้ว จะช่วยให้สังคมร่ำรวยขึ้นและกินดีอยู่ดีไปด้วยโดยปริยาย นั่นคือ ผลของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจจะ Trickle Down ผู้ที่ยากจนกว่า หรือผู้ที่ด้อยโอกาสกว่าจะตั้งฝันอันชื่นใจจะนั้น

แต่ในโลกของความเป็นจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอาจเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นสำหรับการกระจายรายได้ก็จริง แต่หาเพียงพอไม่ โดยเฉพาะในเมื่อการพัฒนาเป็นแบบ Zero Sum Game กล่าวคือ ความร่ำรวยที่เกิดขึ้น เกิดบนเลือดเนื้อของคนอื่น โดยเฉพาะผู้ที่อ่อนแอทางเศรษฐกิจ เช่น สตรีและเด็ก และผู้ที่ว่างงาน ซึ่งไม่มีทางเลือกเป็นอย่างอื่น บุคคลเหล่านี้จึงมักจะถูกเอารัดเอาเปรียบเสมอไม่ว่าทางใดก็ตามหนึ่ง จนเป็นที่กล่าวกันว่าระบบเศรษฐกิจแบบเสรีในโลกของความเป็นจริง ก็คือระบบแห่งการ Exploit โดยเสรีนั่นเอง ยังการผูกขาดและการกีดกันผลประโยชน์ไว้เป็นของตนและกลุ่มของตนอีกเล่าก็ล้วนเป็นที่มาของการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกันและการขาดความเป็น

ธรรมในสังคมทั้งสิ้น

อันการกระจายรายได้เพื่อให้เท่าเทียมกันนั้น จะอาศัยแต่เฉพาะกลไกราคาตามทฤษฎีเท่านั้นหาได้ไม่ หากจะต้องอาศัยกลไกของรัฐบาลด้วยการเก็บภาษีอากร โดยเฉพาะภาษีมรดกภาษีเงินได้บุคคลและนิติบุคคล แต่เท่าที่ผ่านมาโครงสร้างภาษีอากรของประเทศยังไม่เปลี่ยนแปลงมากนัก ภาษีกว่า 70% ของภาษีทั้งหมดยังเป็นภาษีทางอ้อมซึ่งเก็บจากเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทุกคนไม่ว่ามีหรือจนจะต้องเสียเท่ากัน แต่ภาษีทางตรงซึ่งมาจากรายได้นั้นเก็บได้ประมาณ 18% เท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมยิ่งพัฒนาไป คนรวยจึงรวยขึ้น แต่คนจนกลับจนลง ช่องว่างระหว่างรายได้นับวันแต่จะห่างจากกันมากยิ่งขึ้น

หนึ่งผู้สนใจ ความแตกต่างระหว่างรายได้จะดูได้อีกทางหนึ่งจากความแตกต่างระหว่างรายได้ต่อหัว ซึ่งหลายคนบอกว่ารายได้ต่อหัวอาจจะสื่อความหมายไปในทางที่ผิดได้ง่าย แต่ในบางอย่างก็บอกอะไรเราได้มากเหมือนกัน เช่น รายได้ต่อหัวของคนกรุงเทพฯ ห้าหมื่นบาทต่อปี ทั่วประเทศหนึ่งหมื่นห้าพันบาท แต่ภาคอีสานมีรายได้ต่อหัวเพียงเจ็ดพันบาทต่อปีเท่านั้น ใจนรายได้ต่อหัวของคนกรุงเทพมหานครกับคนภาคอีสานจึงแตกต่างกันมากถึงปานนั้นรายได้ต่อหัวพอจะบอกเราได้ไหมว่าคนอีสานยากจนกว่าและมีสภาพความเป็นอยู่ที่เลวกว่าคนในกรุงเทพมหานครหรือไม่เพียงใด

2.3 ปัญหาการว่างงาน ผลพวงของการพัฒนาแบบเสรี

นิยม

ในระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม การว่างงานมิให้เห็นอยู่ทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นแรงงานราคาถูก ๆ หรือแรงงานที่มีฝีมือ มีการศึกษาสูง ๆ ก็ตาม เฉพาะบัณฑิตว่างงานก็มีมากกว่าสองแสนคน ยังดีอยู่บ้างที่มีทางออกไปทำงานต่างประเทศเสียส่วนหนึ่ง อีกส่วนหนึ่งก็หาทางศึกษาในระดับที่สูงขึ้นต่อไป ทำให้ปัญหาการว่างงานลดลงไประดับหนึ่ง แต่หาได้หมดไปไม่ สัญญาณของการว่างงานจะเห็นได้ในหน้าแล้งของทุกปี ผู้คนจะหลังไหลจากภาคเหนือและภาคอีสาน ซึ่งเป็นภาคที่ยากจนที่สุดเข้าสู่กรุงเทพมหานคร เพื่อเที่ยวหางานทำ บางคนก็เลยลงไปทางภาคใต้ ไปเป็นกรรมกรสวนยางบ้าง เป็นลูกเรือประมงบ้าง ส่วนเด็กสาวก็ลงมาหางานทำตามโรงงานหรือเป็นคนรับใช้ตามบ้าน และก็มิมีไม่น้อยที่ยังหางานทำไม่ได้ เมื่อไม่มีงานทำก็ไม่มีความจำเป็นที่สุดเด็กสาวจำนวนไม่น้อยต้องกลายเป็นโสเภณีไปโดยปริยาย ใช้แต่เท่านั้นด้วยความยากจนอีกเช่นกันที่พ่อแม่บางคนถึงกับยอมขายลูกสาวโดยเอาเงินเข้าไปใช้ก่อน และทิ้งลูกสาวไว้หาเงินใช้หนี้เขาต่อไปดังทาสในเรือนเบี้ย โสเภณีจึงกลายเป็นอาชีพอย่างหนึ่ง ซึ่งโดยส่วนลึกแห่งจิตสำนึกแล้ว อาจกล่าวได้ว่ามนุษย์ได้ถูกทำให้หมดความเป็นมนุษย์ (Dehumanized) ไปแล้วโดยสิ้นเชิง แต่ในทรรศนะของผู้ที่อยู่ในระบบเสรีนิยมกลับมองเห็นการทอดกายเข้าแลกเงินเพื่อยังชีพเป็นของธรรมดา อาชีพโสเภณีจึงเป็นผลพวงอย่างหนึ่งของการว่างงาน

อันการว่างงานนั้นอาจเกิดจากสาเหตุได้หลายประการ แต่ที่สำคัญควรแก่ความสนใจเป็นพิเศษก็คือ ประการที่หนึ่ง เป็นผลกระทบเนื่องเพราะการตัดสินใจอย่างอื่น เช่น การตัดสินใจใช้สินค้าที่ผลิตได้จากต่างประเทศแทนที่จะใช้สินค้าที่ผลิตได้ภายในประเทศของตนเอง ประการที่สองเปิดโอกาสให้ชาวต่างประเทศเข้ามาแบ่งหรือแย่งงานทำ เช่น รับเหมาก่อสร้าง สร้างเขื่อน สร้างสะพาน เป็นต้น ทำให้รายได้ไปตกแก่ชาวต่างประเทศแทนที่จะตกแก่คนไทยและหมุนเวียนอยู่ในประเทศไทย ประการที่สามเกิดจากอัตราการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ของสังคมไม่สมดุลกัน ทั้งยังขาดการวางแผนรองรับอีกด้วย เช่น การนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในการผลิต ค่าที่มีประสิทธิภาพสูงกว่าทำให้ชาวต่างชาติและคนงานทำเรื่องว่างงาน ในขณะที่เดียวกันการพัฒนาของตัวเมือง ที่อยู่อาศัยและการสร้างงาน ยังขยายตัวไม่ทัน จึงเป็นเหตุให้เกิดการว่างงานและปัญหาที่อยู่อาศัยตามมาเป็นลำดับ และประการสุดท้ายเกิดจากการเบียดเบียนกัน (Exploitation) การกีดกันผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

2.4 ประชากรมีหนี้สินเพิ่มขึ้น

จากรายงานผลการวิจัยเกี่ยวกับรายรับรายจ่ายในครัวเรือนในภาคต่าง ๆ พบว่า ในขณะที่ครอบครัวในภาคอื่น ๆ มีรายรับสูงกว่ารายจ่าย แต่ครอบครัวภาคอีสานยังติดลบ นอกจากรายรับจากการให้สัมภาษณ์ของศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี

เมื่อวันที่ 14 สิงหาคม 2530 ก็ปรากฏว่าจากผลของการวิจัยหมู่บ้าน 50,000 หมู่บ้าน 85% มีหนี้สินกว่า 100,000 ล้านบาท หรือตกหมู่บ้านละ 2 ล้านบาท โดยเฉลี่ยแสดงว่า ในขณะที่ประเทศมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจดี อัตราการขยายตัวสูงขึ้นและคาดว่าจะสูงต่อไปอีกนั้น เกษตรกรประมาณ 80% ของประชากรทั้งหมดนั้น หาได้ร่ำรวยตามไปด้วยไม่ ที่เห็นมีตู้เย็นใช้มีโทรทัศน์ดูนั้นมีไม่น้อยได้มาจากการเป็นหนี้ ผู้ที่ได้ประโยชน์จากการพัฒนาจริง ๆ จึงน่าจะมีใช้ชาวไร่ชาวนา แต่น่าจะเป็นพ่อค้า นายทุนนายหน้าของชาวต่างประเทศ ซึ่งเป็นเจ้าของอุตสาหกรรมในประเทศไทยส่วนใหญ่อยู่ในขณะนี้ หรือไม่กี่เจ้าของที่ดินซึ่งสามารถเข้าครอบครองที่ดินไว้มิใช่จำนวนพัน แต่จำนวนหมื่นไร่ อย่างไม่น่าเชื่อว่าจะเป็นไปได้ ซึ่งมีอยู่ไม่กี่ครอบครัว ในขณะที่คนยากจนต้องแออัดยัดเยียดกันอยู่ในสลัมและตามริมคลองน้ำเน่ามีชาวไร่ชาวนาไม่น้อยต้องเช่านาทำหรือเช่านา ซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นของตนเองทำ ซึ่งบัดนี้ได้หลุดจากรายมือ ตกไปอยู่ในกำมือของเจ้านั้นเงินก็อยู่อย่างถูกต้องตามกฎหมายแล้วโดยสิ้นเชิง ทั้งนี้ เพราะระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั่นเอง

2.5 ระบบแห่งการแย่งชิงเอารัดเอาเปรียบโดยเสรี

การที่ประเทศในระบบเสรีนิยมมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจค่อนข้างสูง เราคงปฏิเสธไม่ได้ว่าโดยกลไกของระบบไม่ได้เปิดทางให้มีการเบียดเบียนกันหรือ Exploit กัน คำนี้ไม่ว่าจะแปลว่าการเบียดเบียน การเอารัดเอาเปรียบ การตักตวงผลประโยชน์

หรืออย่างแรง ๆ จะหมายถึงการกดขี่ขูดรีด หรืออะไรก็ตามก็ล้วนเป็นส่วนหนึ่งที่ติดมากับระบบเสรีนิยมโดยแท้ ทั้งนี้ ก็เพราะเป็นระบบที่จะต้องแข่งขันเพื่อลดต้นทุนการผลิตให้น้อยที่สุดและเพื่อให้ได้กำไรมากที่สุด ดังนั้น จึงหนีไม่พ้นการเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกันในขณะที่คนหนึ่งได้กำไร อีกคนหนึ่งก็ต้องขาดทุนเป็นธรรมดา มนุษย์จึงมักจะกระทำทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าว ดังนั้น หากพลิกดูในประวัติศาสตร์จะพบตัวอย่างของการ Exploit นี้มากมาย เช่น เด็กถูกใช้ให้ทำงานอย่างหามรุ่งหามค่ำ ในโรงงาน ในวัยที่ควรจะได้ไปโรงเรียน ผู้คนถูกสอนให้คิดฝันเพียงเพื่อจะขายฝันจนเกิดสงครามฝิ่น ผู้คนถูกซื้อไปเป็นทาสก็เพื่อใช้งานในไร่อย่างทาสว่าที่จริงการค้าทาสตามนิเด้นัยก็เพิ่งจะหมดไปเมื่อปลายศตวรรษที่ 19 นี้เองตามประวัติศาสตร์ประเทศด้อยพัฒนาก็ถูกเบียดเบียนจากประเทศพัฒนา เช่นกัน ทั้งในแง่ทรัพยากรธรรมชาติและทรัพยากรบุคคลราคาถูก นอกนั้นยังเป็นที่สำหรับส่งความยากจนในประเทศของตนเป็นสินค้าออกมายังประเทศด้อยพัฒนาอีกด้วย โดยส่งผู้คนที่ไม่พึงปรารถนาไปอยู่ในประเทศอาณานิคมส่งผู้คนไปบ่อนทำลายและตักตวงผลประโยชน์จากประเทศด้อยพัฒนาทำให้ประเทศด้อยพัฒนาซึ่งยากจนอยู่แล้วยิ่งยากจนลงไปอีก

การพัฒนาประเทศตามแบบเสรีนิยม ในปัจจุบันอาจลำบากอยู่บ้างเพราะการเบียดเบียนหรือเอารัดเอาเปรียบกันทำได้ยากขึ้น ไม่ง่ายเหมือนแต่ก่อน แต่นั่นแหละโดยระบบแล้วผู้ที่

อ่อนแอก็หนีไม่พ้นที่จะถูก Exploit จนได้ เพราะเป็นระบบของปลาใหญ่กินปลาเล็ก ประเทศพัฒนาเอาเปรียบประเทศด้อยพัฒนา คนเมืองเอาเปรียบคนชนบท คนแข็งแรงกว่าเอาเปรียบคนอ่อนแอกว่า

อนึ่ง การเอาเปรียบหรือการเบียดเบียนกันไม่ว่าจะจำกัดอยู่ในหมู่ผู้คนเท่านั้นก็หาไม่ หากยังได้เลยไปถึงธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย โดยมีการนำออกจากธรรมชาติมากกว่าจะใส่กลับคืนไป เพราะฉะนั้นจึงไม่น่าแปลกใจว่าทำไมที่ดินจึงจืดลง ป่าไม้จึงหมดไปโดยเทียบไม่ได้กับสิ่งที่ปลูกขึ้นทดแทน ทำไมน้ำจึงเน่า อากาศจึงเป็นพิษ ที่ดินจึงเป็นรูปรุปรุนและพังทลายไปทุกแห่งที่คาดว่าจะมีแร่ธาตุให้ตกตวง

2.6 ความยากจนยังคงอยู่
การพัฒนาหากมองในแง่ของการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ โดยมีอัตราการขยายตัวทางเศรษฐกิจที่สูงขึ้นเป็นเครื่องวัด อาจกล่าวได้ว่าได้ประสบความสำเร็จอย่างงดงาม แต่ถ้าจะวัดกันในแง่ของความไม่เท่าเทียมกันในการกระจายรายได้ ความไม่เป็นธรรมในสังคม การว่างงาน การขาดอาหารในเด็ก การมีโรงพยาบาลที่คนล้ามัญสามารถเข้าถึงได้ และการขจัดปัญหาความยากจนแล้ว ก็ยังหาประสบความสำเร็จเท่าที่ควรไม่ มิโยทานนายกรัฐมนตรีหรือนักการเมืองจะพร่ำบ่นถึงปัญหาความยากจนทุกครั้งที่มีโอกาสได้พบปะกับประชาชน ก็หามีความหมายไม่ "หากลมยังไม่

เปลี่ยนทาง"
3. อะไรคือทิศทางใหม่ : เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ กระนั้นหรือ?

ในปัจจุบัน ปรากฏว่า ได้มีความเคลื่อนไหวเพื่อหาทิศทางใหม่ในการพัฒนาประเทศที่น่าจับตามองเป็นพิเศษ คือ การพัฒนาตามแนวพุทธหรือเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธนั่นเอง

แต่ก่อนร้อนชะไร ก็ไม่เคยคิดว่าศาสนาพุทธจะกลายเป็นตำราเศรษฐศาสตร์ขึ้นมาอีกเล่มหนึ่งไปได้ เพราะถือว่าศาสนาพุทธก็เหมือนศาสนาอื่น ๆ ในโลก คือ เป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างในระดับสูง (Superstructure) เป็นระบบที่วัดด้วยคุณค่า (value) ความชอบธรรมและความถูกต้องในการดำรงชีวิตของผู้คนตามที่ควรจะเป็น

ก็แหละมิใช่พระศาสดาดอกหรือที่สอนให้เราารู้เรื่องวิธีแสวงหาความจริงที่เรียกว่า อริยสัจ 4 สอนให้รู้เรื่องเบญจศีล เบญจธรรม สอนการผูกมิตรและการครองใจคนด้วยสังคหวัตถุ สอนความเป็นประชาธิปไตย เป็นคนมีเหตุผล ไม่เชื่ออะไอย่างมงายตามสิ่งที่ควรจะเป็น จนได้รับการยกย่องให้เป็นศาสนาประจำชาติมาจนทุกวันนี้

จวบจนกระทั่ง E. F. Schumacher ได้เขียนเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธไว้ใน Small Is Beautiful บทที่ 4 หน้า 44-51 เมื่อ 15 ปีมาแล้วนั่นเองที่เปรียบเสมือนแรงกระตุ้นให้ปัญญาชน และนักวิจารณ์สังคมบางคนตื่นเต็นราวกับได้พบทางสายใหม่ในการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศก็ไม่ปาน หลังจากนั้นไม่นานการสัมมนา การปาฐกถา

ตลอดจนบทความเกี่ยวกับการพัฒนาตามแนวพุทธหรือเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธก็หลั่งไหลออกมาไม่ขาดสาย ครั้งล่าสุดเห็นจะได้แก่ปาฐกถาของพระเทพเวที (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ในเรื่องเศรษฐศาสตร์แนวพุทธ ณ หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อวันที่ 9 มีนาคม 2531 เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ 72 ปี ของศาสตราจารย์ ดร. ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ยังในคำวันเดียวกันนั่นเอง ซึ่งมีการสนทนาเกี่ยวกับสามทศวรรษแห่งการพัฒนาที่ได้มีการเสนอการพัฒนาตามแนวพุทธอีกด้วย โดยชี้ให้เห็นว่าชาวนาที่พัฒนาด้วยโลหะโทষะ และโมหะ คือ อยากแสวงหากำไรนั้นได้ก่อให้เกิดหนี้สินอย่างไร

อันเศรษฐศาสตร์ที่เรียกว่าเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธนั้น มีประเด็นที่น่าสนใจสองสามประการดังนี้คือ

3.1 ประเด็นเรื่องล้มมาอาชีวะ

ตามความหมายของ Schumacher นั้น การที่ชาวพุทธมีล้มมาอาชีวะซึ่งเป็นมรรคหนึ่งในองค์แปดนั้น คือเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ

ก็แหละ ถ้าทุกคนสามารถมีอาชีพมีงานทำที่ดี เลี้ยงชีพในทางที่ถูกที่ควรแล้ว วิชาเศรษฐศาสตร์จะมีความหมายอะไร ดุจดั่งละครโทรทัศน์ทุกวันนี้พอเริ่มต้นเรื่องทุกคนก็มีกินมีใช้ มีที่อยู่อาศัยอย่างหรูหราและมีรถยนต์ราคาแพง ๆ ขับขี่ เสียแล้วราวกับไม่ต้องทำงานทำการอะไรฉะนั้น

แต่ถ้าจะถามว่า ถ้างานไม่มีทำ บ้านไม่มีจะอยู่ข้าวไม่มีจะกิน ลูกไม่มีเสื่อจะใส่ไปโรงเรียน ศาสนาพุทธจะมีทฤษฎีในการสร้างงานอะไรบ้าง จะมี

เทคนิคในการผลิตอะไรบางอย่าง จึงจะช่วยประหยัดต้นทุนในการผลิต จะมีทฤษฎีอะไรบางอย่างหรือไม่ที่จะช่วยจัดสรรทรัพยากรอันมีอยู่อย่างจำกัดให้ได้ ประโยชน์สูงสุด จะมีแรงจูงใจอะไรที่จะทำให้คนทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกเหนือไปจากความเชื่อที่ว่า “มนุษย์จะทำงานได้ดีที่สุด หากเขาได้ทำงานเพื่อตัวของเขาเอง” ถ้ามีก็คงจะขัดกับหลักศาสนาเป็นแน่ เพราะสิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นเรื่องของกิเลสตัณหา มิใช่แนวทางของศาสนาพุทธแต่เป็นแนวทางของเศรษฐกิจสมัยใหม่ ก็มีใช้เพราะต้องการแสวงหาความเป็นอยู่ที่ดีดอกหรือ มีใช้เพราะความอยากไปไหนมาไหนรวดเร็ว อันเป็นเรื่องของกิเลสตัณหาดอกหรือ จึงทำให้เกิดเครื่องผ่อนแรง เครื่องจักรไอน้ำ เครื่องทอผ้า กระสวยบิน เครื่องบิน รถยนต์ รถไฟและอื่น ๆ ตามมาไม่ขาดสาย

อันที่จริงถ้าจะย้อนหลังไปดูสังคมชาวพุทธในอดีตก็พบว่า เรามีเทคนิคเกิดขึ้นเหมือนกัน แต่เป็นเทคนิคอีกแบบหนึ่ง เทคนิคที่รู้จักกันดี คือ โสยศาสตร์ เทคนิคการนั่งวิปัสณากรรมฐาน นอกนั้นก็ยังมีเทคนิคการก่อสร้าง โบสถ์ วิหารอันวิจิตรบรรจง เทคนิคการหล่อพระพุทธรูปปางต่าง ๆ ซึ่งแสดงออกซึ่งความงาม ความสงบของจิตใจ เทคนิคการสร้างโตะหมูปูซา และเทคนิคการทำบาตร เป็นต้น แต่จะหาเทคนิคใหม่ ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการนั้นหาไม่ได้ ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธถือว่าทุกคนกินดีอยู่ดีแล้ว มีสัมมาอาชีวะแล้วหรือไม่มีก็มองข้ามไปเพราะแม้แต่ภิกษุเองท่านก็ไม่มีความกังวลอะไร เรื่องความ

ต้องการทางกายเพราะท่านฉันวันละ 2 มื้อ หรือไม่ก็ถือเอากา คือ ฉันมื้อเดียว และอยู่ได้ด้วยการออกบิณฑบาต

อันที่จริงการมีสัมมาอาชีพในศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นมรรคหนึ่งในองค์แปดนั้น จะต้องเป็นอาชีพที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากกิเลสอย่างแน่นอน แต่อาชีพอะไรเล่าที่จะบรรลุถึงซึ่งความดับทุกข์ได้นอกจากการออกบวชดังสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กระทำมาแล้ว

3.2 เรื่องธรรมชาติของมนุษย์

เศรษฐศาสตร์สมัยใหม่กับเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ (ถ้ามี) นับว่าเข้าใจตรงกันในเรื่องความต้องการซึ่งมีหลากหลาย ตามแนวคิดของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ หากความต้องการมีมากเท่าไรก็พยายามแสวงหาหรือผลิตสินค้าและบริการมาสนองความต้องการมากขึ้นเท่านั้นหรือมากกว่า โดยมีได้คิดจะจำกัดหรือหาทางลดให้น้อยลง ตรงกันข้ามเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธเห็นว่าการต้องการเป็นกิเลสตัณหา แต่ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์ที่ฝึกฝนได้ คือฝึกลดตัณหาหาคะให้ให้น้อยลงได้ เช่น บริโภคแต่น้อย พอยังชีพอยู่ได้ ไม่ให้ติดในรสชาติของอาหาร หัดทำจิตให้ว่างจากกิเลส เพราะกิเลสเป็นมารที่จะทำให้เกิดเวียนวายตายเกิดไม่รู้จักจบจักสิ้น ดังนั้น ศาสนาพุทธจึงมักจะถูกมองว่าเป็นศาสนาที่เห็นอะไรเป็นทุกข์ไปหมด มองอะไรในแง่ที่ไม่สบายใจนัก ยิ่งเอาตัวเข้าไปผูกพันกับวัตถุเท่าไร ก็ยิ่งจะมีทุกข์มากขึ้นเท่านั้นที่ไม่เชื่อว่ามีเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธก็เพราะมันขัดกันในหลักการ มันไปด้วยกันไม่ได้

ส่วนธรรมชาติของมนุษย์ที่เห็นตรงกันอย่างหนึ่งก็คือ ความเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัว จะต่างกันก็แต่จุดหมายปลายทางเท่านั้น การเห็นแก่ผลประโยชน์ส่วนตัวในทรรณะของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ คือ การเอาตัวรอดทางวัตถุ โดยการผลิตสินค้าและบริการให้เพียงพอกับความต้องการอันหาขอบเขตมิได้ของมนุษย์ แต่การเห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวตามคติของชาวพุทธคือ การเอาตัวรอดทางจิตและวิญญานด้วยการทำบุญทำทานให้มากของชาวพุทธดูราวกับว่าทำเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวม แต่ลึก ๆ แล้วเพื่อประโยชน์ของตัวเองมากกว่า เช่น เพื่อความกินดีอยู่ดีในชาติหน้า หรือตายไปจะได้เป็นสุข เกิดมาใหม่จะได้เกิดในกองเงินกองทอง นำสังเกตว่าวิธีการของชาวพุทธและเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ เหมือนกัน คือ อริยสัจ 4 กับวิธีการวิจัยนั้นไม่ต่างกันเลย แต่อริยสัจ 4 เป็นการแสวงหาความจริงเพื่อความดับทุกข์ มีใช้เพื่อแสวงหาเทคโนโลยีหรือวิธีการจัดการใหม่ ๆ เพื่อผลิตสินค้าและบริการอย่างวิธีการวิจัยของเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่

3.3 สภาพจริยธรรม

ตามความคิดของเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ ถือว่า สภาพจริยธรรมมีผลโดยตรงต่อเศรษฐกิจ กล่าวคือ ถ้าคนดี เศรษฐกิจก็จะดีด้วย ถ้าไม่มีใจผู้ร้าย ใคร ๆ ก็อยากมალงทุน ถ้าไม่เบียดเบียนกันทุกคนก็เป็นสุขป่าไม้ก็จะไม่ถูกทำลาย พ่อค้าดี ๆ ไม่ปลอมปนสินค้าใคร ๆ ก็อยากซื้อ การค้าขายก็จะดำเนินไปด้วยดี คนดี ๆ ใคร ๆ ก็อยากจ้างไปทำงาน และถ้าทำการผลิตโดย

ไม่โลกก็จะไม่เป็นหนี้ตั้งนี้เป็นต้น

ฟังดูช่างราบรื่นและง่ายดายเสีย
นี้กระไร แต่ถ้านคนไม่ดีเล่า อะไรจะเกิด
ขึ้น เมื่อมีความขาดแคลนเล่าอะไรจะ
เกิดขึ้น สำมะหอะไรกับคนธรรมดา
แม้บรรพชิตก็ยังวุ่นวายไม่หยุด ไหนจะ
เรื่องเงินเรื่องทอง ไหนจะเรื่องที่ดิน
ไหนจะเรื่องผลประโยชน์ของวัดที่ฟังจะ
ได้หากได้เข้าไปเป็นเจ้าของ

อันการจะมีใครมาลงทุนหรือไม่
ลงทุนคงจะไม่ใช่เรื่องของใจผู้ร้าย
เท่านั้น แต่คงจะมีปัจจัยหลายอย่างดังได้
กล่าวมาแล้วแต่ต้น เช่น วัตถุประสงค์ และ
ค่าจ้างแรงงาน เป็นต้น การจะมีงาน
ทำหรือไม่ก็เช่นเดียวกัน คนดีมีการ
ศึกษาว่างงานนับแสน บางคนตรงกัน
ข้าม ไม่สู้จะมีดีอะไรเท่าไร แต่มีงาน
ทำมากและการผลิตโดยไม่โลกนั้นแน่
ใจหรือว่าจะกินแต่ข้าวที่ผลิตได้อย่าง
เดียว ไม่ต้องการปัจจัยครองชีพอย่างอื่น
ถ้าต้องการก็ต้องผลิตให้มากและให้มี
กำไรด้วยจึงจะเหลือไว้ใช้จ่ายอย่าง
อื่น ถ้าไม่ต้องการ ไม่อยากก็แล้วไป

3.4 การพัฒนาตามแนว พุทธมีหลากหลาย

นอกจากเศรษฐศาสตร์ชาวพุทธ
ของ (Schumacher) และแนวความคิด
ของพระเทพเวที (ประยูรค์ ประยุตโต)
ซึ่งก็อยู่ในแนวเดียวกันแล้ว ก็ยังมีเศรษฐ
ศาสตร์ชาวพุทธในทัศนะอื่น ๆ อีกมาก
เช่น เศรษฐศาสตร์ชาวพุทธตามแบบ
ของศรีลังกาที่เริ่มด้วยการปลูกฝัง
ความจำเป็นพื้นฐานทางด้านศิลปะ
กรรม คือ เริ่มที่เบญจศีล เบญจธรรม
ก่อน โดยหวังว่าเมื่อพัฒนาทางด้าน
ศีลธรรมได้แล้ว คือเป็นคนดีมีศีลธรรม
แล้วก็จะสามารถพัฒนาสร้างสรรค์ทาง

ด้านอื่น ๆ ได้ต่อไป

นอกจากนั้นก็ยังมีแนวของสำนัก
จิตภาวัน ซึ่งมีอุปการะคุณแก่ชาวนา
ชาวไร่ ไม่น้อย ทั้งรับซื้อข้าวเปลือก
ทั้งตั้งโรงสีข้าว ยังแนวของสำนักสันติ
อโศก ผู้นำประชาชนให้เครื่องในวัด
ปฏิบัติและบริโภคแต่อาหารมังสะวิวัติ
อีกเล่า ส่วนแนวของพระธัมมชโยภิกขุ
แห่งวัดพระธรรมกาย ก็อีกแนวหนึ่งที่
นำประชาชนให้ฝึกสมาธิเจริญวิปัสสนา
โดยประยุกต์การจัดตั้งและอาศัยขนาด
การจัดตั้งให้เกิดประโยชน์แก่วัดเป็น
เบื้องต้น คือ เน้นผู้ทำสมาธิจำนวน
มาก ผู้บวชจำนวนมาก เนื้อที่ของวัด
จำนวนมาก เป็นพัน ๆ ไร่และปลูกต้นไม้
จำนวนมาก นอกจากนั้นยังมีหลวงพ่
อคำเถียร สุวรรณโณ ผู้นำในการพัฒนา
โดยการสร้างโบสถ์และทำถนนเข้าวัด
ในแดนผู้ก่อการร้ายแห่ง จังหวัดชัยภูมิ
หลวงพ่อบุญมี แห่งวัดตะโกราย บุรีรัมย์
นำประชาชนให้เลิกเล่นลอตเตอรี่ หรือ
แม้แต่แนวของหลวงพ่อกฤษ์สิงคำ เป็น
ต้น

น่าสังเกตว่า ก่อนที่จะมีการ
พัฒนาชาวบ้านนั้นจะต้องพัฒนาวัดก่อน
เสมอ โดยอาศัยยานิสสัยของการทำบุญ
และพระนิพพานเป็นแรงจูงใจ

3.5 การพัฒนาตามแนว พุทธกับการแก้ปัญหาความยากจน

การพัฒนาตามแนวพุทธ ซึ่งมี
หลากหลายนั้น หากพิจารณาให้ถี่ก็ไม่
ต่างอะไรกับการพัฒนาในระบบเสรี
นิยมเท่าไร คือ เป็นแบบ Zero Sum
Game เช่นกันกล่าวคือ เมื่อมีคนหนึ่ง
ได้อีกคนหนึ่งก็ต้องเสีย เพราะพระภิกษุ
อยู่ในฐานะของผู้ขอ ราษฎรเป็นผู้
ให้ความคำจุนในทางวัตถุแก่วัดในทุก ๆ

ทาง ตั้งแต่อาหารบิณฑบาตไปจนกระ
ทั่งการก่อสร้างโบสถ์วิหาร และที่ดิน
สำหรับธรณีสงฆ์ โดยการทำบุญให้
ทานของประชาชนส่วนใหญ่ ซึ่งได้รับ
อิทธิพลมาจากเรื่องเวสสันดรชาดก
ที่แสดงให้เห็นอำนาจของทานบารมี
โดยเชื่อกันว่า การบำเพ็ญทานด้วย
การสร้างหรือปฏิสังขรณ์วัดและการ
ปรนนิบัติพระสงฆ์ เป็นการลดกิเลส
ตัดหนาม็น้อยนิตก็จะเป็นทางให้หลุดพ้น
จากวัฏฏสงสาร ตายไปแล้วจะได้ไป
เกิดในภพในชาติที่ดีกว่า

อิทธิพลอีกประการหนึ่ง คือ เรื่อง
วิบากกรรม เนื่องจากความเชื่อหรือ
ถูกสอนให้เชื่อว่า การที่เรายากจนอยู่
ทุกวันนี้เป็นเพราะวิบากกรรม คือ
กรรมแต่ปางก่อน ส่วนคนที่ร่ำรวยกิน
ดีอยู่ดีมียศฐาบรรดาศักดิ์สูง ๆ ในชาติ
นี้ก็เพราะ ในชาติก่อนเขาทำมาดี เพราะ
ฉะนั้นชาตินี้จึงต้องทำบุญทำทานให้
หนักขึ้น เพื่อว่าชาติหน้าจะได้กินดีอยู่ดี
กับเขาบ้าง อะไรที่ดูเหมือนจะถูกต้อง
ตามหลักของตรรกะ แต่ในโลกของ
ความจริง ซึ่งเป็นพลวัตนั้นอาจจะไม่
ถูกต้องก็ได้ เช่น 2×2 อาจไม่เป็น 4
เสมอไป อันเรื่องการทำบุญนี้ก็เหมือน
กัน เราหวังผลเอาในชาติหน้าซึ่งจะ
จริงหรือไม่จริงไม่มีใครบอกได้ แต่ทั้ง ๆ
ที่เรายากจนแล้วยังสู้ออดออมเจียดเงินค่า
กับข้าวไปทำบุญ ผลที่เห็นแน่ ๆ ก็คือ
ยิ่งทำบุญมากขึ้นเท่าไร เราก็จะ
ยากจนลงเท่านั้นความเป็นอยู่ของเราจะ
เลวลง เด็ก ๆ จะขาดอาหารมากขึ้น
อนึ่ง ดังได้กล่าวแล้วว่าในระบบ
เศรษฐกิจแบบเสรีนิยมนั้น เป็นระบบ
ที่มนุษย์เบียดเบียนกัน ผู้ที่แข็งแรงกว่า
เอาเปรียบหรือกดขี่ผู้ที่อ่อนแอกว่าดัง

กล่าวมาแล้ว จึงมนุษย์ด้วยกันเอง มีใช้หรือที่สร้างเคราะห์กรรมและ วิบยีน ความยากจนให้แก่เพื่อนมนุษย์ด้วยกันเอง หาใช่เนื่องมาแต่วิบากกรรมอะไรนั้นไม่ แต่อย่างไรก็ตามระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยมอันมีการเบียดเบียนกันนั้น ถ้าหากจะช่วยกันหาทางแก้ไขก็แก้ไขได้ ไม่ใช่กั่มหนายอมรับความยากจนโดยดุชนี เอาแต่ทำบุญอย่างไม่ลืมหูลืมตา เพียงเพื่อจะรอผลบุญในชาติหน้า หากเป็นดังนี้เรื่อยไปก็รังแต่จะยากจนไปตลอดชาติเท่านั้น การแก้ไขความยากจนคงจะทำได้ หากลมไม่เปลี่ยนทาง

3.6 บทสรุป

กล่าวโดยสรุป การพัฒนาตามแบบเสรีนิยมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย ข้อดี คือ ก่อให้เกิดการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว แต่ระบบเศรษฐกิจแบบนี้ก็มีจุดอ่อนที่การกระจายรายได้ การสร้างความไม่เป็นธรรมขึ้นในสังคมการเบียดเบียนกัน การว่างงาน และปัญหาความยากจน อย่างไม่ก็จุดอ่อนเหล่านี้เป็นสิ่งที่แก้ไขได้ หากต้องการจะแก้ไขจริง ๆ แต่จะแก้ไขอะไรไม่ได้เลยถ้าลมไม่เปลี่ยนทาง

ในทรรศนะของชาวพุทธ การมีสัมมนานาชีวะ คือ การออกบวชนั้นแลคือเศรษฐศาสตร์ของชาวพุทธ ซึ่งเป็นคนละเรื่องกับเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่ ยิ่งกว่านั้นยังไม่เชื่อว่าคัมภีร์ศาสนาจะเป็นตำราเศรษฐศาสตร์ขึ้นมาได้ แต่ถ้าจะยกให้เป็นคัมภีร์ทางปรัชญานั้นจะไม่ใช่ที่กังขาลเลย ศาสนาพุทธเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างในระดับสูง (Super Structure) เป็นจุดหมายปลายทาง (Ends) คือ สิ่ง

จะมี ควรจะเป็นตามทำนองคลองธรรม แต่หาใช่ มรรควิธี (Means) ที่จะนำไปสู่จุดมุ่งหมายไม่ เพราะมรรควิธีหรือวิธีการที่จะบรรลุจุดหมายคือการกินคืออยู่ที่นั่น เป็นหน้าที่ของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หาใช่หน้าที่ของศาสนาไม่ ดังนั้น การจะใช้ศาสนาเป็นเครื่องมือพัฒนาเศรษฐกิจหรือเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาคความยากจนจึงขัดกันหลักการโดยสิ้นเชิง

หน้าที่ในการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนคงจะต้องเป็นหน้าที่ของระบบเศรษฐกิจระบบใดระบบหนึ่งที่เหมาะสมและสอดคล้องกับภาวะแวดล้อมทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองของประเทศ ซึ่งในขณะนี้ยังมองไม่เห็นระบบใดที่ดีไปกว่าระบบเศรษฐกิจแบบเสรีนิยม แม้จะไม่ได้ที่สุดคือ จะต้องมีการแก้ไขปรับปรุงก่อนอะไรที่ดีเด่นก็รักษาไว้ อะไรที่ไม่ดีก็ควรแก้ไขปรับปรุงหรือขจัดให้หมดไป เช่น ว่ายังไม่เป็นธรรมในสังคม ทำอย่างไรจึงจะเกิดความเป็นธรรม การกระจายรายได้ยังไม่ทั่วถึง ทำอย่างไรจึงจะทั่วถึง

แต่ที่สำคัญจะหวังพึ่งระบบเศรษฐกิจแต่ถ้ายเดียวหาพอไม่ จำต้องอาศัยระบบอื่น ๆ ด้วย เช่น ระบบการศึกษา การเมือง การปกครอง รวมทั้งระบบศาสนาและค่านิยมของคนในสังคมด้วย ถ้าจำเป็นระบบเหล่านี้ก็อาจจะต้องปรับปรุงเปลี่ยนแปลงด้วยเหมือนกัน เพื่อสนับสนุนหรือเสริมกำลังกับระบบเศรษฐกิจ การพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนจึงจะประสบความสำเร็จลงได้

แต่เหนืออื่นใดก็คือ ตัวบุคคลที่อยู่

ในระบบนั่นเอง ระบบคือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างขึ้น ถึงระบบจะดีเพียงไร หากคนไม่ดีระบบก็ไม่อาจจะช่วยอะไรได้ เพราะฉะนั้น บางที่เราอาจจะต้องถามตัวเราเองด้วยเหมือนกันว่า

ประเทศนี้ของใคร

รัฐบาลนี้ของใคร

สภานี้ของใคร

กระทรวงยุติธรรมนี้ของใคร

กระทรวงศึกษาธิการนี้ของใคร

มหาวิทยาลัยนี้ของใคร

โรงพยาบาลเหล่านี้ของใคร

รัฐวิสาหกิจเหล่านี้ของใคร

องค์การไฟฟ้า น้ำประปา และ

โทรศัพท์นี้ของใคร

สายการบิน ท่าอากาศยาน

และท่าเรือนี้ของใคร

ป่าไม้และแม่น้ำลำคลองเหล่านี้

นี้ของใคร

ฯลฯ

ทั้งหมดนี้โดยความชอบธรรมแล้วเป็นของข้าพเจ้า โดยตัวข้าพเจ้าและเพื่อตัวข้าพเจ้าและพวกพ้องของข้าพเจ้านั้นหรือ การพัฒนาไม่ว่าจะเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาคความยากจนหรือปัญหาอื่นใดก็ตามย่อมไม่อาจจะประสบความสำเร็จลงได้ หากลมไม่เปลี่ยนทาง

บรรณานุกรม

ป่วย อังภากรณ์ เสียดีย่อย่าเสียดียน สำนักพิมพ์เคล็ดไทย พระนคร 2517 หน้า 146 - 147

พระเทพเวที (ประยูรย์ ประยุดโต) โน้ต ปาฐกถาธรรม “เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ” แสดง ณ หอประชุม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 9 มีนาคม 2531 เนื่องในโอกาสฉลองครบรอบ 72 ปี ของ ศาสตราจารย์ ดร.ป่วย อังภากรณ์

พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ประยุดโต) พุทธธรรม สำนักพิมพ์สุขใจ พ.ศ. 2527

ส. ศิวรักษ์ “ทรรชนะในการพัฒนาสังคมไทย” ในคั่นห้องของ ส. ศิวรักษ์ มูลนิธิโกมล คีมทอง มิตรรณาการพิมพ์ กทม. 2527

สุภาพรณ ณ บางช้าง และคณะ การประยุกต์หลักพุทธธรรมมาใช้ในการพัฒนาชนบท จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลำดับที่ 4, 2529

สุภาพรณ ณ บางช้าง การวิจัยเพื่อการพัฒนาสังคมไทยแนวพุทธ เอกสารประกอบการสัมมนาทางวิชาการ วิจัย ศูนย์วิจัย มหาวิทยาลัยศิลปากร 2530

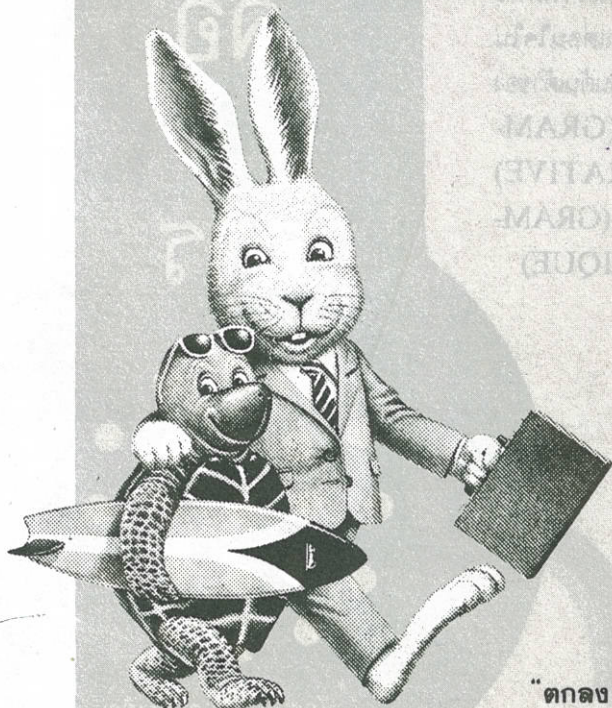
อุทิศ จิ่งนิพนธ์สกุล วิวัฒนาการเศรษฐกิจวัด บริษัทสำนักพิมพ์สร้างสรรค์ จำกัด กรุงเทพมหานคร, 2528.

Friedman, Milton and Rose Friedman **Free to Choose** Penguin Books 1981.

Maslow, A.H. “A Theory of Human Motivation” **Psychological Review** 1940.

Schumacher, E.F. **Small Is Beautiful** Abacus edition. 1974 chapt 4 pp 44 - 51.

Wasi, Prawase : “Bact to the Communal Culture a Solution to the Rural Problems?” **Thai Development Newsletter** Third Quater No.14, 1987 pp 6 - 10.

“ตกลง หากลมไม่เปลี่ยนทาง ฉันจะแข่งกระดานโต้คลื่นกับนาย”